

L'ACCENTUACIÓ

Objectius

- Conèixer la problemàtica específica de l'accentuació en la nostra llengua.
- Conèixer la problemàtica de l'accentuació en l'adquisició de neologismes.

Activitat 0

- a. Recordeu com s'accentuen els mots compostos?
- b. S'accentuen sempre els adverbis de manera acabats en *-ment*?
- c. Diferencieu aquest dos mots: *còpia* i *copia*. Podeu ajudar-vos inserint-los en una oració.

I.1. Problemàtica específica

L'estudi de la nostra llengua obliga a recordar una sèrie d'elements que la particularitzen. Almenys cal recordar aquests quatre casos:

- a. Accents secundaris
- b. Desplaçament de la vocal tònica
- c. Hiatus i accentuació
- d. Remarques

I.1.1. Accents secundaris

a. Formació de mots compostos

En la formació de mots compostos tots dos mantenen l'accent prosòdic, encara que el primer element del mot passa a ser secundari i tan sols s'accentua ortogràficament el segon mot (si cal). Aquest problema s'ha vist intensificat amb la nova normativa de guionets, perquè es pot comprovar en textos de fa deu o quinze anys situacions com aquesta:

Estudis sócio-polítics , disciplines tècnico-científiques (incorrectes actualment)

Normativa actual: *Estudis sociopolítics; disciplines tecnicocientífiques*.

Activitat 1

Formeu l'adjectiu correcte i accentueu la forma resultant si cal.

Psico-social		Psico-somàtic	
Científic-tècnic		Sócio-lingüístic	
Càrdio-vascular		Sócio-cultural	
Làbio-dental		Polític-econòmic	
Físico-químic		Audio-visual	

Fixeu-vos que tots es formen a la manera culta, amb formes prefixades acabades en -o (audio-, cardio, afro-, agro-, greco-, hispano-, psico-, físico-, socio-, etc.).

b. Adverbis formats amb *-ment*

Els adverbis formats amb la terminació *-ment* tenen també un accent secundari sobre aquest sufix, i se segueix la regla general d'accentuació. Com es forma a partir de la forma femenina de l'adjectiu, accentuarem tan sols si s'accentua la forma primitiva.

Primitiu > primitiva > primitivament

Ràpid > ràpida > ràpidament

Activitat 2

Formeu l'adverbi dels següents mots, poseu en primer lloc la forma femenina de l'adjectiu.

Explícit		
Innocu		
Ràpid		
Comú		
ingenu		
Ambigu		
orgànic		

c. Pronoms febles

Els pronoms febles són àtons per definició, aleshores quan s'uneixen a un verb la paraula resultant, prosòdicament, conserva l'accent inicial de la forma verbal.

I.1.2. Desplaçament de la vocal tònica

Una bona part dels verbs el lexema dels quals acaba amb la vocal "-i-" han alterat col·loquialment la fonètica genuïna per adaptar-la a la castellana. La normativa és explícita: han de mantenir sempre la vocal tònica sobre la -i- del radical en les tres persones del singular i la tercera del plural del tres presents: indicatiu, subjuntiu i imperatiu. Parlem de verbs com *acariciar*, *anunciar*, *apropiar*, *beneficiar*, *canviar*, *copiar*, *denunciar*, *diferenciar*, *estudiar*, *iniciar*, *negociar*, *premiar*, *presenciar*, *renunciar* i alguns altres més.

Exemple:

Castellà	Yo <u>can</u> bio Paraula plana	Valencià	Jo <u>can</u> vie (incorrecte) Jo cany <u>ie</u> (correcta)
----------	------------------------------------	----------	--

Activitat 3

La síl·laba subratllada és la tònica, comproveu que no és així col·loquialment.

Present d'indicatiu	Present d'imperatiu	Present de subjuntiu
Canvi- <u>e</u>		Canvi- <u>e</u>
Canvi- <u>es</u>	Canvi-a	Canvi- <u>es</u>
Canvi-a	Canvi-e	Canvi-e
Canvi- <u>em</u>	Canvi- <u>em</u>	Canvi- <u>em</u>
Canvi- <u>eu</u>	Canvi- <u>eu</u>	Canvi- <u>eu</u>
Canvi- <u>en</u>	Canvi-en	Canvi-en

I.1.3 Hiatus i accentuació

Hiatus és un aplec vocàlic on cadascuna de les vocals forma part d'una síl·laba diferent. Un nombre elevat d'incorreccions ortogràfiques vénen donades pel desconeixement de la pronunciació del hiatus al realitzar-los com si fóra un diftong castellà.

ia, ie, io	ua, ue, uo
ciència, gràcies, ràdio	sua, cues, vacúol, cuota (cua gran)

Activitat 4

Separeu les síl·labes, subratlleu la síl·laba tònica, indiqueu tipus de paraula. Expliqueu la raó per què estan o no accentuades.

gràcia	<u>Grà</u> -ci-a	esdrúixola	Les esdrúixoles s'accentuen totes
Sabateria			
Científic			
Pacient			
Seqüència			
Maria			
Tenia			
teníem			
Paciència			
constància			

I.1.4. Remarques sobre les paraules acabades en diftong

Activitat 5

Formeu el plural, separeu les síl·labes, subratlleu la síl·laba tònica, indiqueu el tipus de paraula. Expliqueu la raó per què no estan accentuades.

remei	remeis	re- <u>meis</u>	aguda, acabada en -eis no en -is
esclau			
bocoi			

espai			
escriu			
correu			

I.2. L'accentuació en cultismes i neologismes

Aquest bloc es presentarà dividit en una part teòrica amb dues seccions: la formació de paraules a partir de formes sufixades i classificació segons la tonicitat; i una part pràctica basada en definicions amb les solucions incorporades.

I.2.1. Accentuació de formes sufixades

Molts dels sufixos habituals coincideixen amb el castellà, però cal tenir en compte que no sempre és així. Aquest fet comporta un canvi de tonicitat, ja que la paraula no té les mateixes síl·labes.

a. Àtones llatines

-cola	agrícola	-par	vivípar
-fer	aquífer	-pede	bípede
-fug	vermífug	-vor	carnívor
-grad	plantígrad		

b. Àtones gregues

-bar	isòbar	-gon	octògon
-bol	discòbol	-graf	estilògraf
-cit	leucòcit	-latra	idòlatra
-crata	autòcrata	-leg	geòleg
-drom	hipòdrom	-lisi	electròlisi
-fag	antropòfag	-lit	monòlit
-fil	anglòfil	-man	megalòman
-fit	tal·lòfit	-metre	quilòmetre
-folb	hidròfob	-nom	agrònom
-fon	telèfon	-pode	miriàpode
-for	semàfor	-polis	necròpolis
-gam	polígam	-stat	termòstat
-gen	al·lucinogen	-stic	acròstic
-gin	misogin	-top	isòtop

c. Tòniques llatines

-cida	insectida	-foli	caducifoli
-color	multicolor	-lingüe	bilingüe
-cultor	agricultor	-mòbil	automòbil
-forme	pisciforme	-motor	quadrimotor

d. Tòniques gregues

-agog	pedagog	-grafia	hidrografia
-agògia	pedagogia	-iatre	pediatre
-antrop	misanthrop	-iatria	psiquiatria
-arítme	logarítme	-itis	hepatitis
-arquia	monarquia	-latria	egolatria
-astènia	neurastènia	-logia	ideologia
-cardi	miocardi	-mania	mitomania
Càrdia	miocàrdia	-metria	audiometria
-cèfal	braquicèfal	-morf	polimorf
-cicle	tricycle	-nomia	gastronomia
-clasta	iconoclasta	-oftàlmia	xeroftàlmia
-coc	estafilococ	-oide	trapezoide
-cosmos	microcosmos	-ònim	sinònim
-cràcia	democràcia	-onímia	sinonímia
-crom	policrom	-òptria	diòptria
-cronisme	isocronisme	-patia	cardiopatía
-dàctil	pterodàctil	-plasma	ectoplasma
-derm	paquiderm	-ràgia	hemorràgia
-dermia	taxidèrmia	-saure	dinosaure
-dox	ortodox	-scaf	batiscaf
-drama	psicodrama	-scopi	microscopi
-ectomia	gastrectomia	-sfera	biosfera
-estèsia	radioestèsia	-soma	cromosoma
-fília	bibliofília	-teca	biblioteca
-fòbia	hidrofòbia	-teisme	ateisme
-gàmia	bigàmia	-term	isoterm
-glossa	isoglossa	-tèrmia	geotèrmia
-glot	poliglot	-tropia	al·lotropia
-gonia	cosmogonia	-tropisme	anemotropisme

I.2.2. Casos puntuals

Aquestes taules completen l'epígraf anterior. Apareixen classificades segons la tonicitat.

a.1. Mots aguts

aldehid	elit	iber	poliglot
alfil	fluor	interval	quilogram
ampit	futbol	kilogram	radar
cautxú	handbol	linier	timpà
centigram	handicap	mil·ligram	tiquet
ciclop	hectogram	misanthrop	xandall
comitè	hoquei	oboè	xassís
decagram	hostil	oceà	zenit
decigram	humit	policrom	

a.2. Noms propis aguts

Borís	Munic	Raimon	Zuric
Els Carpatz	Nobel	Tibet	

b.1. Mots plans

acne	cromosfera	hidrosfera	osmosi
aeròlit	decalitre	intèrfon	paraplegia
aeròstat	decilitre	ionosfera	pentagrama
alvèol	dentífrici	karate	policiac
amoníac	dinamo	libido	pròsper
atmosfera	estratosfera	litosfera	quadriga
austriac	exegesi	magnetòfon	reòstat
biosfera	fagòcit	medul·la	reptil
cardíac	fotosfera	mil·lilitre	telegrama
centilitre	gramòfon	missil	termòstat
conclave	guru	monòlit	uníson
consola	hectolitre	omòplat	vacúol

b.2. Noms propis plans

Arquimedes	Eufrates	Karamàzov	Ravenna
Cèrber	Heròdot	Kíev	Sebastòpol
Dídac	Ígor	Mali	Ucraïna

c.1. Mots esdrúixols

ànode	díode	màrqueting	període
aurèola	diòptria	megàspora	pneumònia
càtode	èczema	metàstasi	quàdriceps
demagògia	elèctrode	mil·límetre	rubèola
diàstasi	ènema	olimpíada	termòmetre

c.2. Noms propis esdrúixols

Àtila	Etiòpia	Míkonos	Tòquio
Bàrcino	Hèlsinki	Pèrcles	Úmbria
Bàssora	Himàlaia	Sàhara	
Cleòpatra	Ítaca	Tàrraco	

d. Paraules amb vacil·lació

decaedre decàedre	hexaedre hexàedre	poliedre políedre
dodecaedre dodecàedre	holedre holòedre	tetraedre tetràedre
hemiedre hemíedre	icosaedre icosàedre	pentaedre pentàedre
antílop antilop	imbècil imbecil	xilòfon xilofon
dòmino dominó (joc)	reporter repòrter (periodista)	xofer xòfer
fotòlit fotolit	saxòfon saxofon	

Activitat 6

Pareu atenció a la vocal tònica amb què cal pronunciar els mots corresponents a les definicions següents:

1. **a** _____ *f.* Afeccions cutànies que produeixen seborrea, retenció glandular sebàcia primitiva i alteracions inflammatòries secundàries.
2. **a** _____ *m.* Meteorit petri originat per la fragmentació d'un bòlid en penetrar l'atmosfera.
3. **a** _____ *m.* Aparell volador que se sosté en l'aire utilitzant gasos lleugers.
4. **a** _____ *adj.* Sense fulles.
5. **a** _____ *adj.* Que excita el desig sexual. / *m.* Substància que excita el desig sexual.
6. **a** _____ *m.* En un organisme, en certes flors, petita cavitat o dilatació sacular.
7. **a** _____ *f.* Planta de diverses espècies del gènere *Anemone*, de la família de les ranunculàcies, sovint herbes del bosc. / Nom de diferents espècies de pòlips del grup dels antozous, de colors variats i vius.
8. **a** _____ *f.* Massa gasosa que envolta la Terra.
9. **a** _____ *m.* En l'antiga Roma, sacerdot que endevinava pel vol i el cant dels ocells i per altres signes.
10. **a** _____ *f.* Cercle lluminós que envolta un objecte. / Glòria que aconsegueix una persona pels seus mèrits, per les seues virtuts. / En astronomia, corona solar.
11. **b** _____ *m.* Joc entre dos equips de nou jugadors que tracten d'aconseguir el major nombre de curses vàlides entorn d'un camp, després de llançar un jugador una pilota tan lluny com pot amb un colp de bastó.
12. **b** _____ *m.* Espai ocupat per una biocenosi (comunitat d'organismes que ocupen un territori definit i que estan mútuament condicionats).
13. **c** _____ *m.* Elastòmer extret del làtex de nombroses plantes tropicals, com ara l'hevea (*Hevea brasiliensis*), que, per la seua elasticitat, tenacitat i impermeabilitat, té moltes aplicacions pràctiques.
14. **c** _____ *m. i f.* Natural de l'antiga Celtibèria (entre l'Ebre i el Tajo).
15. **c** _____ *m.* Gegant fill del cel i la Terra, segons la mitologia grega, que tenia només un ull al front.
16. **c** _____ *m.* Assemblea en què els cardenals es reuneixen per elegir papa.
17. **d** _____ *m.* Dispositiu electrònic proveït de dos elèctrodes, un ànode i un càtode, que deixa passar el corrent només en un sol sentit, d'ànode a càtode.
18. **d** _____ *f.* Unitat de potència (convergència) d'una lent, de símbol δ , equivalent a l'invers d'1 metre.
19. **d** _____ *m.* Sacerdot celta de la Gàl·lia que tenia la missió de conservar i transmetre les tradicions religioses i administrar la justícia.
20. **e** _____ *m.* Malaltia de la pell caracteritzada per l'aparició de taques d'eritema i petites vesícules.
21. **e** _____ *m.* Conductor pel qual el corrent elèctric entra en un electròlit (ànode) o n'ix (càtode).
22. **e** _____ *f.* Descomposició química d'una substància, fosa o en solució, per l'acció del corrent elèctric.

23. e _____ *m.* Substància que, fosa o dissolta en un solvent ionitzant, es dissocia donant ions i, doncs, esdevé conductora de l'electricitat.
24. e _____ *f.* Grup social minoritari privilegiat culturalment, econòmicament o políticament.
25. è _____ *m.* Preparació líquida injectada en el recte com a remei o aliment.
26. e _____ *m.* Mamífer insectívor (*Erinaceus europaeus*), que té el pèl de la part superior del cos barrejat amb punxes i és capaç d'enrotllar-se formant una bola. / e _____ de mar Garota.
27. e _____ *m.* Emanació, substància que es desprén de certs cossos sotmesos a la destil·lació. / Substància incorporària. / Conjunt d'idees, de sentiments, dominant en la manera d'obrar, d'una obra.
28. e _____ *m.* Estern (os llarg i pla situat al mig del pit, amb el qual s'articulen les costelles).
29. e _____ *f.* Exposició, explanació crítica d'un text, especialment sacre o jurídic.
30. e _____ *m. i f.* Persona que es dedica a l'exegesi.
31. e _____ *m.* Protuberància anormal d'un os, d'una planta.
32. f _____ *m.* Leucòcit que destrueix els microbis patògens de la sang i dels teixits del cos.
33. f _____ *m. i f.* Persona que estima els seus semblants, el gènere humà; altruista, humanitària.
34. f _____ *adj.* Dit de l'individu amb els arcs zigomàtics molt sobreixents.
35. f _____ *m.* Vas petit de coll estret, fet de vidre o d'altres materials, per a tenir-hi líquids, pólvores. / Unitat de mesura del mercuri, equivalent a 3,029 l.
36. f _____ *adj.* Fluent, que flueix. / Corrent, fàcil.
37. f _____ *m.* Element químic no metàl·lic del grup dels halògens, gas pungent, corrosiu, d'un color groc verdós (símbol, F; nombre atòmic, 9; pes atòmic, 19,00).
38. f _____ *m.* Joc de pilota que es juga en un vast camp rectangular entre dos equips d'onze jugadors cadascun amb la finalitat d'introduir una pilota a la porteria del contrari.
39. g _____ *f.* Cèl·lula haploide que en la reproducció sexual es fusiona amb una altra i dóna lloc al zigot.
40. h _____ *m.* Esport de conjunt practicat amb les mans entre dos equips de set jugadors cadascun, sis jugadors de camp i un porter, que miren d'introduir una pilota dins la porteria defensada per l'equip contrari.
41. h _____ *m.* En una competició esportiva, qualsevol cosa que causa un desavantatge a un dels competidors. / Desavantatge, dificultat. [És un mot agut, i amb la *h* muda]
42. h _____ *m. i f.* Persona que es distingeix pel seu alt coratge; personatge principal d'una llegenda, etc.
43. h _____ *adj.* Lleugerament cobert o impregnat d'aigua o d'un altre líquid.
44. i _____ *m. i f.* Individu d'un poble preromà estés des del sud del Llenguadoc fins a Andalusia.
45. i _____ *f.* Intercomunicador.

46. **i** _____ *m.* Espai de temps entre dos fets o moments. / En música, diferència de to entre dues notes musicals. / En matemàtiques, conjunt de nombres reals compresos entre dos de donats.
47. **i** _____ *f.* Línia que uneix en un mapa els punts amb la mateixa pressió atmosfèrica al nivell del mar.
48. **i** _____ *f.* Línia que uneix els punts del subsòl o dels fons marins situats a una mateixa profunditat.
49. **l** _____ *m.* Cèl·lula sanguínia encarregada de combatre els agents nocius.
50. **l** _____ *f.* En la psicoanàlisi, impuls fonamental i força creadora de l'energia vital que origina i dirigeix les manifestacions de l'impuls sexual.
51. **l** _____ *m.* Leucòcit mononuclear de 6 a 25 micròmetres de diàmetre, present normalment a la sang i als teixits limfoides, i que es forma a partir de cèl·lules indiferenciades de la medul·la òssia.
52. **m** _____ *m.* Aparell enregistrator i reproductor dels sons per mitjà de la imantació d'una cinta magnètica.
53. **m** _____ *m.* Instrument que regula la pressió dins d'un dipòsit, d'una caldera de vapor, etc. Pressòstat.
54. **m** _____ *f.* Moll de l'os. / Prolongació de l'encèfal que ocupa el conducte vertebral des del forat occipital fins a la regió lumbar. / Part interna del tal·lus dels líquens i d'algunes algues.
55. **m** _____ *m.* Pedra grossa que forma part d'un monument prehistòric.
56. **m** _____ *f.* Segons algunes creences, traspàs de l'ànima d'un ésser a un altre arran de la mort.
57. **m** _____ *m.* Malaltia de les plantes produïda per alguns tipus d'oomicets o ascomicets.
58. **m** _____ *f.* Imitació. / Imitació entre organismes d'espècies diferents.
59. **m** _____ *m.* i *f.* Individu que odia el gènere humà, que té aversió al tracte de les persones.
60. **m** _____ *m.* Arma autopropulsada dirigida cap a un fitó, de vegades amb càrregues nuclears.
61. **m** _____ *m.* Monument de pedra d'una sola peça.
62. **n** _____ *m.* Mol·lusc cefalòpode tetrabranquiat que pertany al gènere *Nautilus*; amb una closca exterior.
63. **o** _____ *m.* Instrument de vent, de registre agut, consistent en un tub de fusta de forma lleugerament cònica, amb una doble llengüeta a l'embocadura.
64. **o** _____ *m.* Massa total d'aigua salada que cobreix aproximadament les tres quartes parts de la Terra.
65. **o** _____ *m.* Celebració dels jocs olímpics.
66. **o** _____ *m.* Os triangular que forma la part posterior de l'espatla i al qual s'articula l'húmer.
67. **o** _____ *f.* En un sistema format per dues dissolucions de concentracions diferents, separades per una membrana semipermeable, tendència a passar dissolvent de la menys concentrada a la que ho és més.

68. **p**_____ *m.* Tub electrònic de cinc elèctrodes: un ànode, un càtode i tres reixes.
69. **p**_____ *m.* Espai de temps que comprén tota la durada d'una cosa. / Unitat geocronològica de rang superior a l'època i inferior a l'era, que equival cronostatigràficament al sistema. / Menstruació.
70. **p**_____ *conj.* Marca l'oposició entre les dues proposicions o membres que lliga (allò que hom diu en la segona és una restricció, una cosa contrària, etc.). / *m.* Objecció, dificultat.
71. **p**_____ *m.* En bàsquet, jugador situat normalment prop de la cistella adversària i al voltant del qual gira el joc del seu equip en atacar.
72. **p**_____ *m.* Inflamació dels pulmons. Pulmonia.
73. **p**_____ *adj.* Relatiu o pertanyent a la policia.
74. **p**_____ *adj.* De diferents colors.
75. **p**_____ *m. i f.* Persona que parla diferents llengües.
76. **p**_____ *adj.* Adequat per a agafar encerclant.
77. **q**_____ *f.* En l'antigor grecoromana, carro de cursa tirat per quatre cavalls de front, dos a cada banda.
78. **r**_____ *m.* Barra metàl·lica amb què es formen les vies d'un ferrocarril, d'un tramvia, etc.
79. **r**_____ *m.* Dispositiu amb una resistència variable que regula un corrent elèctric.
80. **r**_____ *m.* Reumatisme.
81. **r**_____ *f.* Malaltia contagiosa que fa aparéixer clapes rosades a la pell i que ataca sobretot els infants.
82. **r**_____ *f.* Unitat monetària principal de l'Índia.
83. **t**_____ *f.* Bioma propi de la part septentrional de la regió eurosiberiana, la vegetació del qual és un bosc perennifoli de coníferes.
84. **t**_____ *m. i f.* Individu i llengua d'un poble de l'Índia meridional i del nord de Sri Lanka.
85. **t**_____ *v. tr.* Considerar que alguna cosa desagradable, perillosa, etc., puga passar.
86. **t**_____ *m.* Aparell per a detectar i regular la temperatura a l'interior d'un recinte.
87. **t**_____ *m.* Cavitat que forma l'orella mitjana.
88. **t**_____ *m.* Paper o bitllet que dóna dret a ser admés en una festa, assemblea, etc.
89. **t**_____ *m.* Dolor dels músculs del coll que obliga a tenir-lo tort o impedeix girar el cap.
90. **t**_____ *m.* Instrument usat per a foradar ossos i especialment el crani per mitjà d'una broca.
91. **t**_____ *f.* Planta bulbosa amb el periant campanulat, del gènere *Tulipa*, sovint cultivada com a ornamental. / Flor d'aquestes plantes.
92. **v**_____ *v. tr.* Guanyar en un joc, en una competència. / *intr.* Una cosa, atényer el seu terme.
93. **v**_____ *m.* Sensació d'inseguretat i de por de caure en apropar-se al caire d'un lloc elevat.
94. **v**_____ *m. i f.* Individu d'un poble mariner escandinau que s'expandí per les costes europees.

95. w _____ m. Unitat internacional de flux magnètic, de símbol Wb, equivalent a 1 volt-segon.
96. w _____ m. Wolframita.
97. x _____ m. Estructura bàsica sobre la qual es munta la resta de components d'un vehicle.
98. x _____ m. Goma aromatitzada i endolcida, emprada com a masticatori.
99. x _____ m. Unitat monetària d'alguns estats africans i que a Àustria ha estat substituïda per l'euro.
100. z _____ m. Punt de l'hemisferi celeste superior a l'horitzó, que correspon verticalment a un punt de la Terra. / Punt culminant d'una cosa.

Bibliografia

BADIA, Jordi, et al., *El llibre de la llengua catalana*, Castellnou edicions, Barcelona, 1997, 2a ed.

EDICIONS BROMERA – INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA - CONSELLERIA D'EDUCACIÓ I CIÈNCIA, *Diccionari Valencià*, "Materials 3", Edicions Bromera, València, 1995.